
КЛИЕНТОЦЕНТРИЧЕН ПОДХОД ЗА ФИНАНСОВО-ИКОНОМИЧЕСКО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДРУЖЕСТВАТА ЗА ЧАСТНА ОХРАНИТЕЛНА ДЕЙНОСТ

Русалин А. Русалинов¹

¹СА „Д. А. Ценов“ – Свищов, България

E-mail: 1D020219183@uni-svishtov.bg

Резюме: За обект на изследването се определят дружествата за частна охранителна дейност. Предметът на разработката фокусира водещата роля на клиентоцентричния подход за финансово-икономическа обосновка на успешното функциониране и развитие на дружествата за частна охранителна дейност. Изследователската хипотеза е, както следва: обективната оценка на финансово-икономическите аспекти и мотиви на търсенето на услуги по охрана и сигурност от страна на физически и юридически лица в условията на постепидемично възстановяване на икономическата активност може да се постига чрез анкетно проучване на клиентската удовлетвореност и мотивация за ценообразуване на услугата. Целта на статията е да представи резултати от анкетно проучване на клиентска удовлетвореност и оценка на финансово-икономическите аспекти и мотиви на търсенето на услуги по охрана и сигурност от страна на физически и юридически лица в условията на постепидемично възстановяване на икономическата активност. В структурен план са обособени три основни части: първата е с фокус върху кръгооборота на паричните потоци на дружествата за частна охранителна дейност, втората представя избрани елементи от проведеното анкетно проучване, третата е с анализ, фокусиран върху резултатите от изследваните обекти, където дейностите по охрана и сигурност се конкурират, но и взаимно допълват с дейностите по имуществено застраховане. Резултатите от изследването потвърждават валидността на концепцията „стойност за пари“ като важен критерий за ценообразуване на услуги по частна охрана и сигурност, вкл. и чрез мултикритериална оценка по Ликертовата скала. Анкетният въпросник успешно съпоставя услугите на общозастрахователните дружества и услугите на дружествата за сигурност и охрана. Преобладаващото мнение е

за подкрепа на услугите на специализираните дружества спрямо издаването на застрахователни полици, като 61% от респондентите застават на позицията, че осигуряването на опазването на имуществото чрез специализирана фирма за сигурност и охрана е по-ефективно от сключването на еквивалентна застраховка с издадена полица от общозастрахователно дружество.

Ключови думи: частна охранителна дейност, клиентоцентричен подход, Ликертова скала.

Тази статия се **цитира**, както следва: **Русалинов, Р. (2023).** Клиентоцентричен подход за финансово-икономическо изследване на дружествата за частна охранителна дейност. Народностопански архив, (1), с. 85-102.

URL: nsarhiv.uni-svishtov.bg

DOI: <https://doi.org/10.58861/tae.ea-nsa.2023.1.05.bg>

JEL: G22, F52, L84.

* * *

Въведение

В научни изследвания в обхвата на икономическите системи от възникването им, последваща еволюция и до наши дни се дава широка територия на дебати по повод на риска и несигурността. Тялото тълкуване от позиция на инвеститорите естествено води до логичната комбинация от понятия „риск–възвръщаемост“, която е основа на всички модерни теории за капиталовия пазар. Контрапункт на риска и свързаната с него несигурност обаче се явява понятието „сигурност“. То е практически в основата на всички съвременни модели за икономически и житейски инициативи. В търсене на сигурна среда за опериране на икономическите агенти се наблюдава и един триумвират от търсещи сигурност правителства, фирми и домакинства. Доколкото сигурността обаче не е резултат от публични бюджети и организирани по силата на закон армия и полиция се наблюдава възникване и развитие на сектор, който предоставя специализирани и лицензирани услуги по охрана и сигурност срещу заплащане и който сектор не само не конкурира, но и допълва свързаните публични политики и съответни действия.

Сигурността е и степенно понятие. В търсене на по-голяма сигурност икономическите агенти са склонни да изхарчат и повече пари, респ. да обезпечат и по-големи бюджети, осигуряващи съответни нови технически средства, персонал, но най-вече система от стандарта 24/7, която да обезпечава сигурност на богатството, имотите, спестяванията, парите и не на последно място и живота на гражданите, предприемачите и публичната

администрация. Естествено, когато има заплаха за сигурността, се приемат и съответни контрамерки, които да повишат нивото на сигурност – персонална, корпоративна, държавна и международна. Всичко това обаче изисква ресурси, бюджети, финансиране и регулярни парични потоци, които да поддържат освен в изправност техническите системи, така и в наличност/готовност ангажираните с охрана и сигурност лица, фирми и институции.

На тази основа за **обект** на изследването се определят дружествата за частна охранителна дейност. **Предметът** на разработката фокусира водещата роля на клиентоцентричния подход за финансово-икономическа обосновка на успешното функциониране и развитие на дружествата за частна охранителна дейност. *Изследователската хипотеза*, която ще бъде тествана в настоящата статия, се формулира, както следва: Обективната оценка на финансово-икономическите аспекти и мотиви на търсенето на услуги по охрана и сигурност от страна на физически и юридически лица в условията на постепидемично възстановяване на икономическата активност може да се постига чрез анкетно проучване на клиентската удовлетвореност и мотивация за ценообразуване на услугата. **Целта** на статията е да представи резултати от анкетно проучване на клиентска удовлетвореност и оценка на финансово-икономическите аспекти и мотиви на търсенето на услуги по охрана и сигурност от страна на физически и юридически лица в условията на постепидемично възстановяване на икономическата активност. В методически аспект изследването се базира върху използването и прилагането на сравнителния анализ, графичен метод, статистическите методи за анализ по Ликертовата скала и анкетен метод. В структурен план са обособени три основни части: първата е с фокус върху кръгооборота на паричните потоци на **дружествата за частна охранителна дейност**, втората представя избрани елементи от проведеното анкетно проучване, третата е с анализ, фокусиран върху резултатите от изследваните обекти, където дейностите по охрана и сигурност се конкурират, но и взаимно допълват с дейностите по имуществено застраховане.

I. Теоретичен модел на кръгооборота на паричните потоци и балансовите позиции на дружествата за частна охранителна дейност

Организацията на дейността на дружествата за частна охранителна дейност се отличава със специфика както на паричните потоци, така и на околната среда и регулаторна рамка на тази услуга като предприемаческо

начинание (вж. фиг. 1). Освен класическия триумвират от отчетни документи (Захариев, et al., 2015) с моментен (Баланс) или периоден характер (Отчет за доходите и Отчет за паричния поток), формиращи Годишния финансов отчет, не по-малко важни са и стъпките по лицензиране пред МВР на дружеството и определяне на териториалния обхват за оперативно действие. Всичко това се осъществява в конкурентна среда на търсене и предлагане на услуги, регламентирани като видове частна охранителна дейност в чл. 5, ал. 1 от Закона за частната охранителна дейност (ЗЧОД), който определя следните услуги: „1. лична охрана на ФЛ; 2. охрана на имуществото на физически или ЮЛ; 3. сигнално-охранителна дейност; 4. самоохрана на имущество на лица, определени в чл. 2, ал. 3 от ЗЧОД; 5. охрана на обекти – недвижими имоти; 6. охрана на мероприятия; 7. охрана при транспортиране на ценни пратки или товари; 8. охрана на селскостопанско имущество.“

Фигура 1. Вербално-графичен модел на кръгооборота на паричния поток при осъществяване на частна охранителна дейност

Посочените услуги са обект на конкретно ценообразуване и комплексност при доставката. Именно ценообразуването, заедно с регулациите, персонала (Casco, 1989) и вътрешната управленска уредба са трите

фундамента за успешно осъществяване на дейността на дружествата за сигурност и охрана. За да е активна тази дейност като предлагане във формат 24/7, се изисква наличие на динамичен паричен поток, който да води до капиталообразуване (Zahariev, A., 2017), бюджетиране на дейността (Prodanov, 2012), формиране на добавена стойност (Terziev, Zahariev, Pavlov, Petkov, & Kostov, 2021b) и регулярно фактуриране на клиентите на услугите, което формира счетоводни записи за продажби както в отчета на доходите, така и в отчета на паричния поток при фактическото заплащане на услугите. В дейността на дружествата за частна охранителна дейност обаче се наблюдава и ангажиране с обществени каузи (Ivanovic-Djukic, Zahariev, & Lerojevic, 2021e), които не само не носят печалба, но и водят до поемане на рискове, без насрещна финансова осигуреност.

Не на последно място посоченият модел следва да се разглежда в контекста на функционирането на дружествата за сигурност и охрана в среда на силно дигитализирана финансово-кредитна (Zahariev, Angelov, & Zarkova, 2022) и фискални системи. Практически зад всяко придобиване на имущество от ФЛ или активи от ЮЛ стоят дигитални записи, банкови трансакции (Личев, 2013), нотариално заверени документи, които подлежат на последваща проверка, вкл. и с цел противодействие на финансирането на тероризма (Petev, 2020) и мерките за борба с прането на пари (Belev, Schneider, Djankov, Zahariev, & others, 2003).

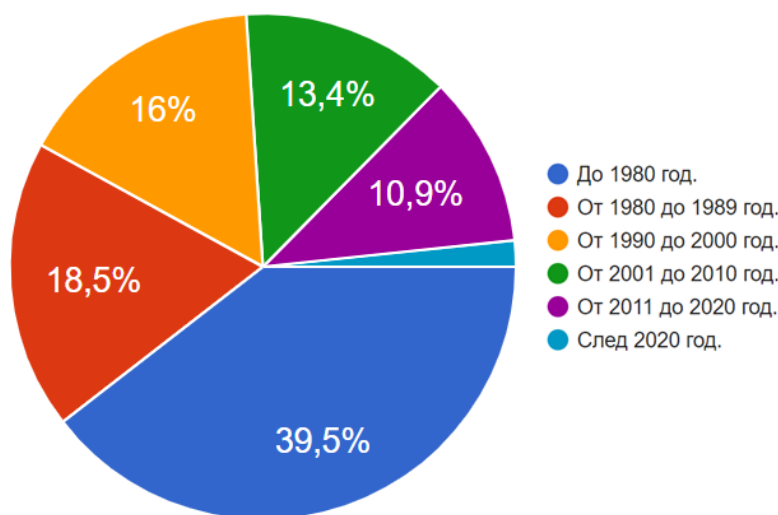
От всичко гореизложено може да се направи изводът на прилагане на строго профилиран за сектора модел на финансов мениджмънт, насочен изцяло в услуга на клиента, при който личната неприкосновеност и конфиденциалността са водещи при взаимоотношенията между дружествата за частна охранителна дейност и тяхната мрежа от търсещи услугата. Самата стойност (Prodanov & Pavlov, 2016) на дружествата за ЧОД може да бъде оценена най-успешно именно от гл. т. на клиентоцентричния подход, където предоставяните по ЗЧОД услуги формират насрещен приходен паричен поток, чиято специфика бе във фокуса на настоящото изследване.

II. Анкетно проучване на клиентската удовлетвореност на услугите по сигурност и охрана

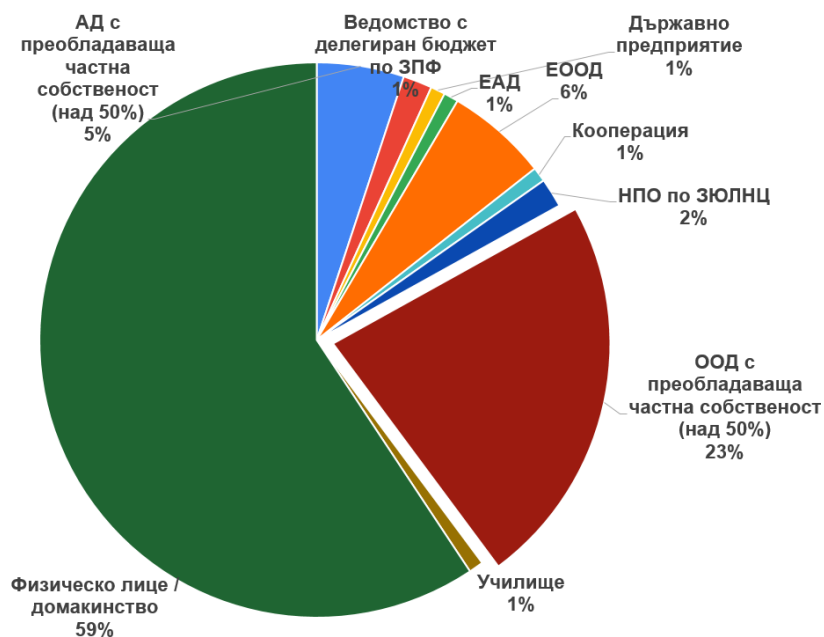
След обстойно проучване на множество изследвания с фокус върху финансовите аспекти на услугите по охрана и сигурност и свързаните с това движения на парични потоци от клиентите към контрактираните специализирани дружества се достига до обосновка и изготвяне на анкетен въпросник на анонсиран под титула „Охрана и сигурност: финансово-икономически аспекти“. Анкетата е обявена като изцяло провеждана за

научни цели, като при нейната обработка се обявява ex ante ангажимент за спазване на всички професионални стандарти за етика и опазване на доброто име и репутация на всички анкетирани. На база на анкетата се поема ангажимент за систематизация на отговорите, обобщено за всички респонденти и групирано (съгласно класификатора на НСИ на икономическите дейности – КИД 2008), като се гарантира, че търговското наименование на нито едно анкетирано лице няма да бъде оповестявано на нито един етап от проучването. Методически анкетата е структурирана в единадесет раздела и включва 82 въпроса. Близо половината от поставените въпроси са субективни оценки по метода на Ликертовата скала, чиято валидност е в диапазона от 1 (изцяло невярно/силно несъгласие) до 5 (изцяло вярно/силно съгласие) и където за верния отговор следва да се маркира съответното твърдение. Извадката е стратифицирана и включва триста юридически и физически лица, които са ползвали или ползват услуги на дружество за частна охранителна дейност. Постигнат е 50% коефициент на позитивно отговаряне, който е по-висок за клъстера с физическите лица и по-нисък за клъстера с юридическите лица.

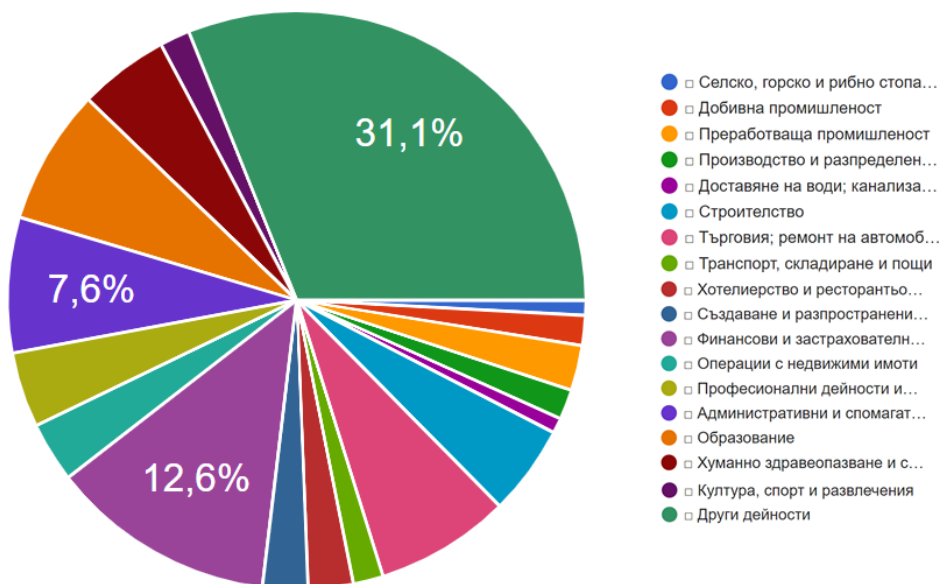
Определянето на дескрипторите на извадката е поставено в началото на анкетния въпросник (раздел първи. Общо описание).

Фигура 2. Период на учредяване на ЮЛ (за ФЛ, респ. период на раждане)

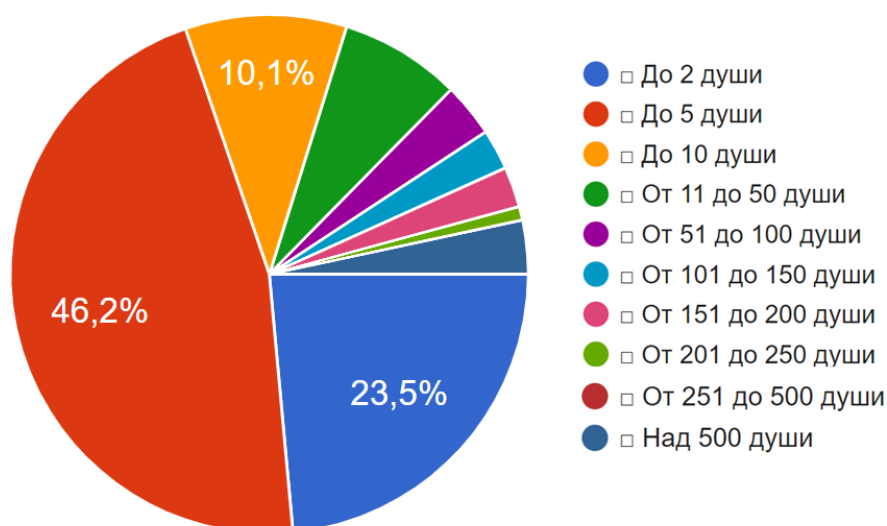

Фигура 3. Правен статут на анкетираното лице

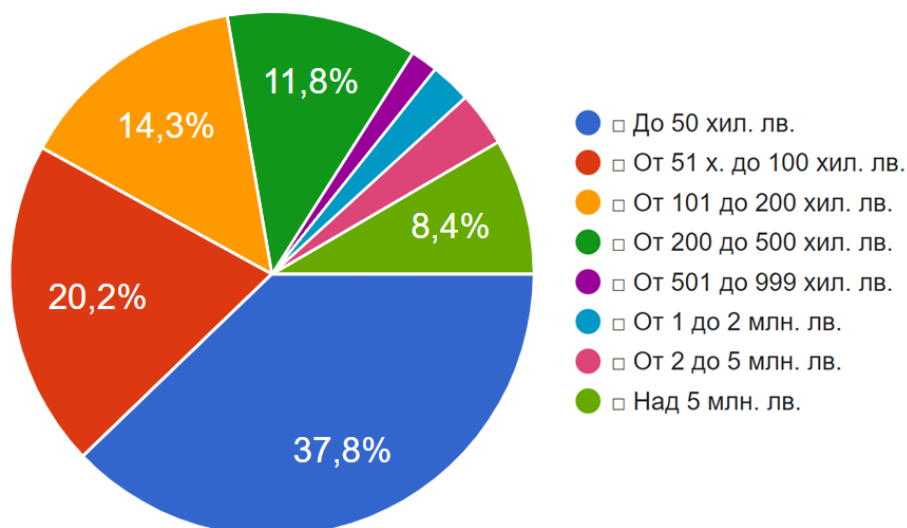
Фигура 4. Икономическа дейност, съгласно КИД 2008, на юридическо лице (за ФЛ се посочва секторът на заетост)

Водещ сектор за икономическа активност на анкетираните лица е „Други дейности“ с 31,1% от респондентите, следван от сектор „Финансови и застрахователни дейности“ с 12.6% дял и сектор „Административни и спомагателни дейности“ със 7.6% дял. По численост на ЮЛ/ФЛ водеща е групата до 5 души с 46,2% от респондентите, следвана от групата до 2 души с 23.5% и групата до 10 души с 10.1%. В категорията над 500 души попадат 3,4% от респондентите. От гл. точка на притежаваните активи водеща е категорията респонденти до 50 хил. лв. с дял от 37,8%, следвана от категорията от 51 хил. до 100 хил. лв. с дял от 20,2%, категорията от 101 до 200 хил. лв. с дял от 14,3%, категорията от 200 хил. до 500 хил. лв. с дял от 11.8% и категорията над 5 млн. лв. с дял от 8,4%.

Фигура 5. Брой заети в ЮЛ (за ФЛ: численост на домакинството)

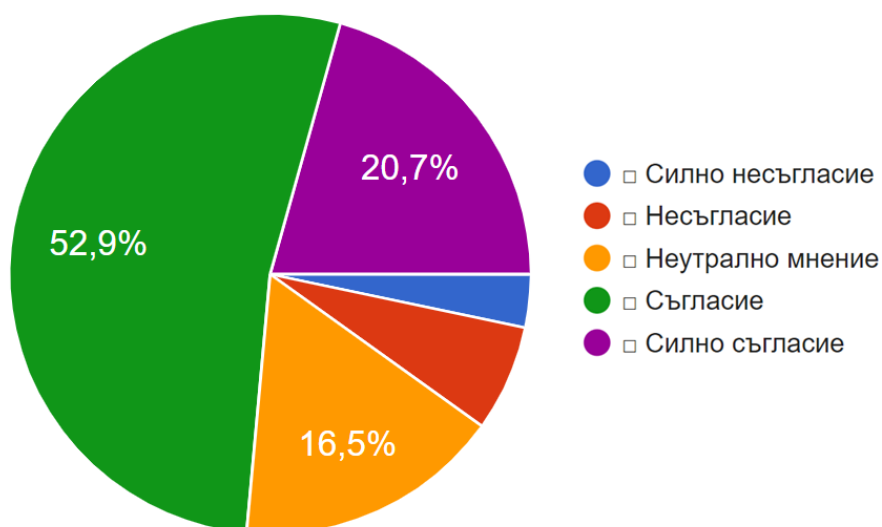
Фигура 6. Размер на нетекущи (дълготрайни) активи по баланса за 2021 г. на ЮЛ (за ФЛ респ. данъчна оценка на охраняваните обекти)

Следващата група твърдения е конструирана по методиката за отговор по Ликертовата скала и дава следното разпределение на респондентите. Обществената репутация на специализираното дружество за сигурност и охрана се подкрепя („Съгласие“) като водещ критерий за избора му от 52,9% от респондентите, като 20,7% потвърждават този критерий чрез „Силно съгласие“. При точкуване на отговорите по скалата от 1 до 5 (вж. Табл. 1) се постигат измервания за средна и отклонение от средната.

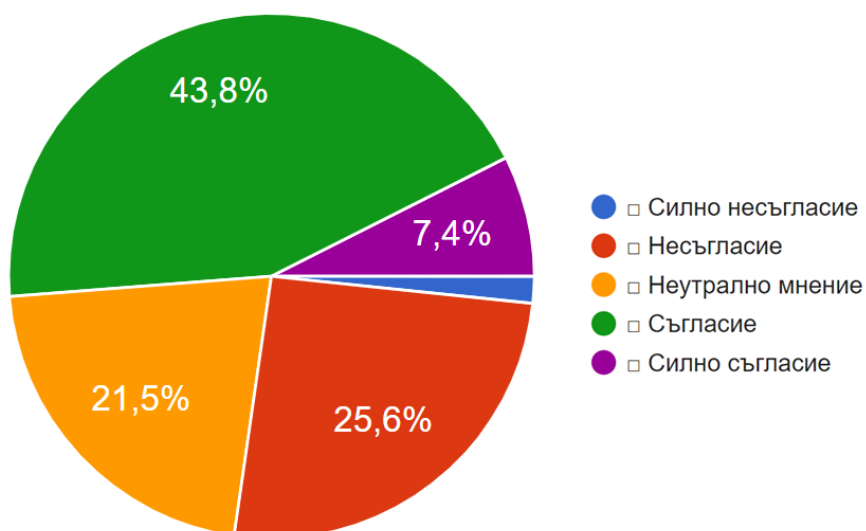
Таблица 1.

Количествено измерване на отговори по Ликертовата скала

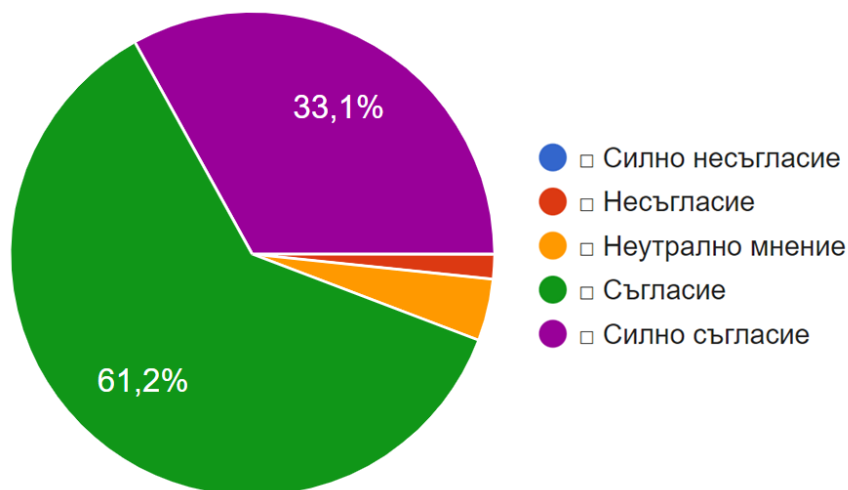
Силно несъгласие	Несъгласие	Неутрално мнение	Съгласие	Силно съгласие
1	2	3	4	5

Фигура 7. По Ваша експертна преценка изборът на специализирано дружество, което да обезпечава сигурността и охраната на обектите на ЮЛ и имуществото на ФЛ, следва да се базира изцяло на неговата обществена репутация

Фигура 8. По Ваша експертна преценка изборът на специализирано дружество, което да обезпечава сигурността и охраната на обектите на ЮЛ и имуществото на ФЛ, следва да се базира изцяло на ценовата оферта за услугата

Фигура 9. По Ваша експертна преценка изборът на специализирано дружество, което да обезпечава сигурността и охраната на обектите на ЮЛ и имуществото на ФЛ, следва да се базира изцяло на баланса между цена и качество на услугата

Последната таблица потвърждава валидността на концепцията „стойност за пари“ като важен критерий за ценообразуване и контрактиране на услуги по охрана и сигурност. Статистическото разпределение на отговорите за трите критерия по Ликертовата скала е представено чрез Таблица 2.

Таблица 2.

Статистическо разпределение на оценка на критерии по Ликертовата скала за избор на дружество за сигурност и охрана

Критерии	1	2	3	4	5	Ave	StD	CV
Репутация на дружеството	0.03	0.07	0.17	0.53	0.21	3.80	0.56	14.67%
Цена на услугата	0.02	0.26	0.21	0.44	0.07	3.30	0.73	22.25%
Цена – качество	0.00	0.02	0.04	0.61	0.33	4.26	0.08	1.91%

Източник: Авторски изчисления.

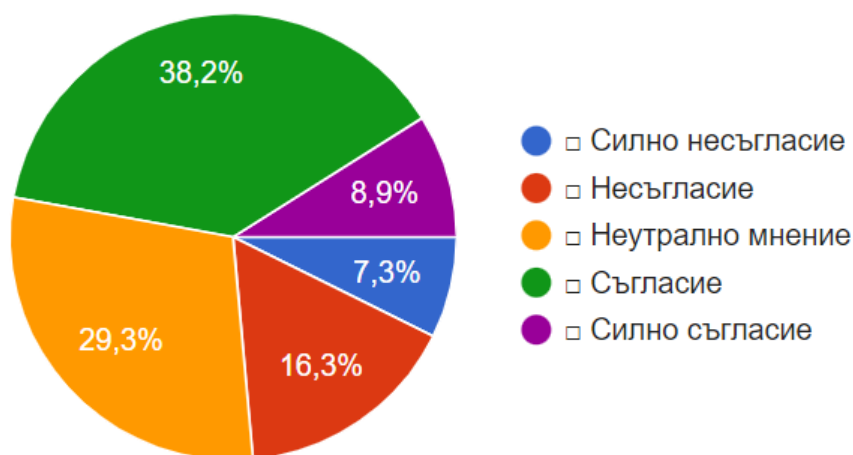
С най-високо одобрение по Ликертовата скала е критерият „Цена – качество“ с оценка 4,256, следван от критерия „Репутация“ със средна оценка от 3,81 и критерия цена на услугата с оценка от 3.298. От гл. т. на отклоненията на отговорите на респондентите от средната за твърдението с най-нисък размах на девиация е критерият „цена – качество“ от едва 0.08 Ликертови единици, следван от критерия „Репутация“ с девиация от 0.56

Ликертови единици и критерия „Цена на услугата“ с девиация от 0.72 Ликертови единици. Коефициентът на вариация потвърждава направените изводи от стандартното отклонение и класира критериите по идентичен начин, като „цена – качество“ варира в диапазона от едва 1.91%.

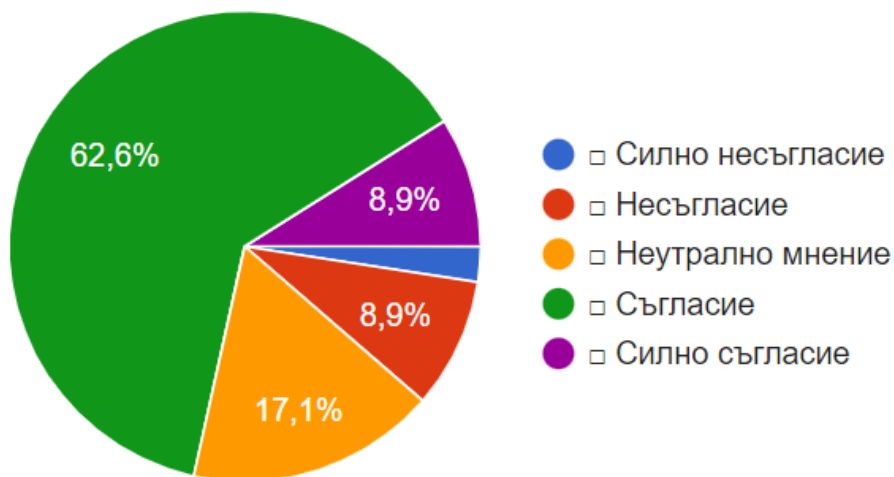
Изследването на финансовите параметри за осигуряване на сигурност и охрана от специализирана фирма към клиент е определено сложно и деликатно най-вече поради изискването за запазване на търговска тайна и неприкосновеност на личните данни на анкетираните лица.

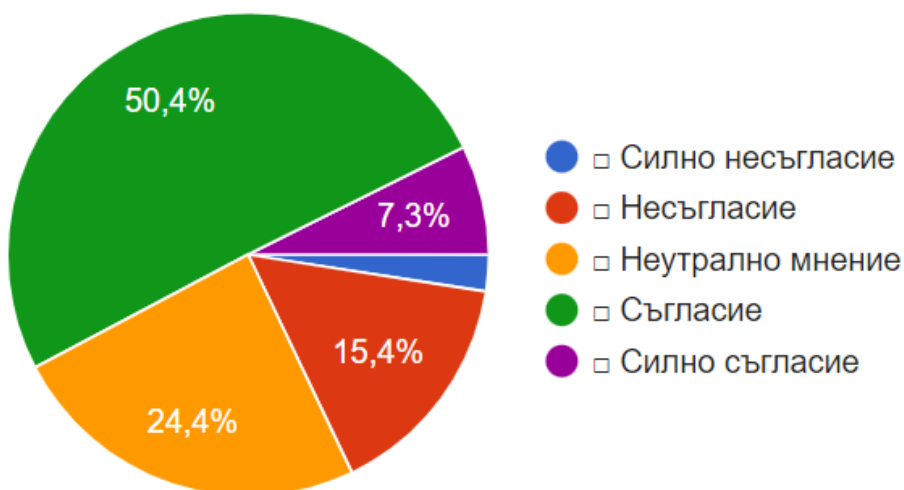
Фигура 10. Относителен дял на ежегодните разходи за сигурност и охрана в ЮЛ или собственост на ФЛ

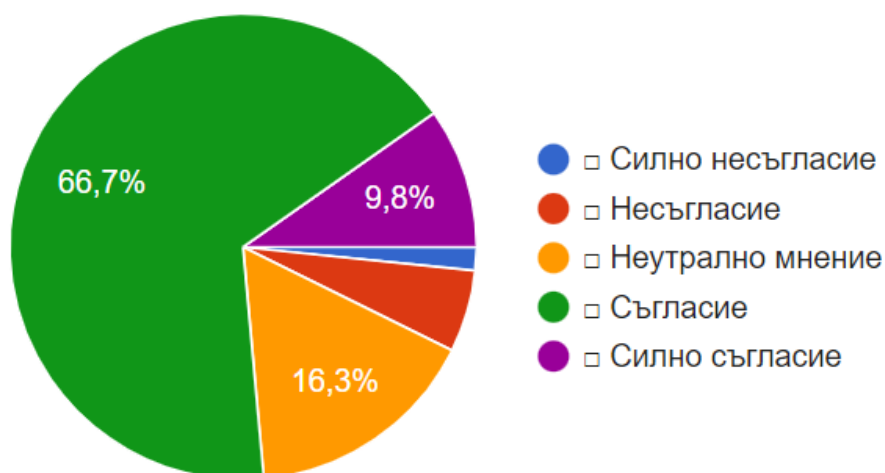
Фигура 11. Повишаването на цените на електроенергията е основание за повишаване на цената на услугата за охраната и сигурност на ЮЛ или собственост на ФЛ

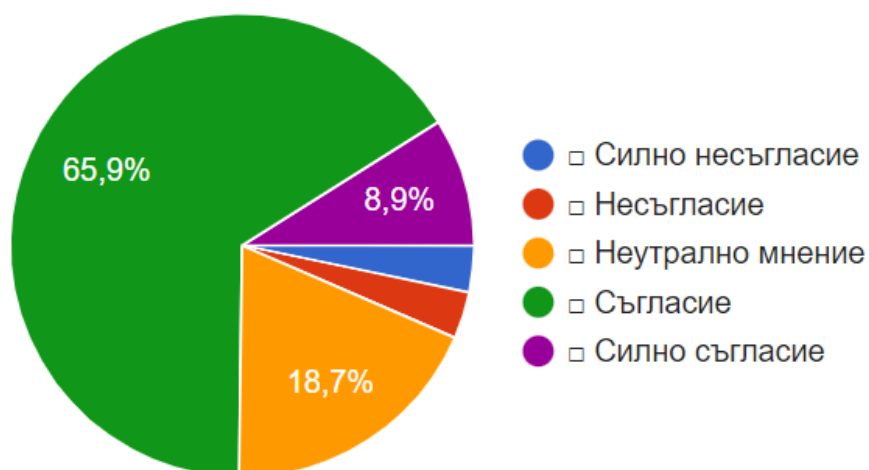
Фигура 12. Повишаването на цените на бензина и дизела е основание за повишаване на цената на услугата за охраната и сигурност на ЮЛ или собственост на ФЛ

Фигура 13. Повишаването на цените за Интернет свързаност е основание за повишаване на цената на услугата за охраната и сигурност на ЮЛ или собственост на ФЛ

Фигура 14. Повишаването на минималната работна заплата (MPЗ) е основание за повишаване на цената на услугата за охраната и сигурност на ЮЛ или собственост на ФЛ

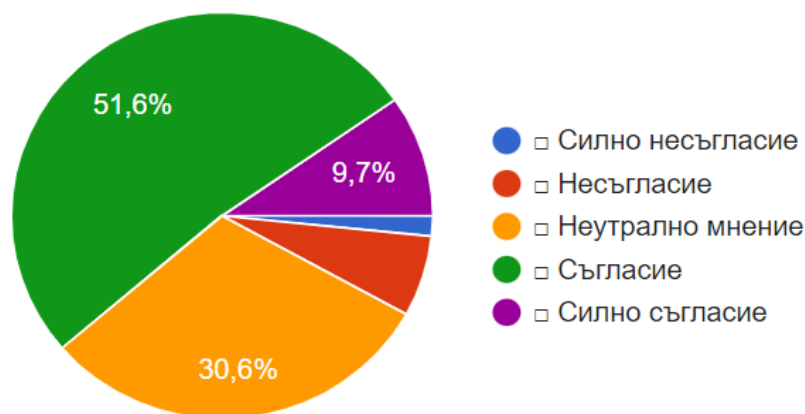
Фигура 15. Повишаването на инфлацията е основание за повишаване на цената на услугата за охраната и сигурност на ЮЛ или собственост на ФЛ

Сред факторите, влияещи върху нагласите сред клиентите за повишаване цената на услугите по охрана и сигурност с най-голям консенсус се определя повишаването на МРЗ (със съгласие сред над 75% от респондентите, вж. фиг. 14), следван от инфлацията с подкрепа сред 74,8% (вж. фиг. 15) от респондентите, повишаването на цените на бензина и дизела с подкрепа сред 71,5% (вж. фиг. 12) от анкетираните.

На предпоследното място (вж. фиг. 13) като важен фактор се определят цените за Интернет свързаност, независимо от съвременното насищане със СОТ и повишен трафик на видеосъдържание от охраняваните обекти към мониторинг централите на фирмите за сигурност и охрана. Повишаването на цените на електроенергията намира най-малка подкрепа с одобрение от 47% от респондентите (вж. фиг. 11).

III. Имуществено застраховане и/или охрана на обектите на физическите и юридическите лица

Поставянето на въпроси с финансов характер, свързани с нагласата на респондентите да прилагат успоредно „двойна“ защита на своето недвижимо и движимо богатство и собственост, позволява да се търси поведенчески модел на своеобразно „презастраховане“ (Василев, 2008). Естествено застраховането е самостоятелен сектор на икономиката под надзора на Комисията за финансов надзор (Василев, 2010), то се организира по определен нормативен ред (Драганов & Близнаков, 2000). Именно защитата срещу риска (Илиев, Гущеров, & Василев, 2001) от събъждане на застрахователни събития, респ. посегателства от трети лица чрез кражба или увреда на имуществата е логичният водещ мотив за заплащане на съответна застраховка и успоредно търсене на услуги на дружество за частна охранителна дейност. Така застрахователният мениджмънт (Илиев & Йотов, 2002) при общото застраховане и управлението на дружеството за частна охранителна дейност се оказват едновременно конкуренти, но и партньори в осигуряването срещу рискове с подобен или идентичен характер.

Фигура 16. Осигуряването на опазването на имуществото на ЮЛ/ФЛ чрез специализирана фирма за сигурност и охрана е по-ефективно от сключването на еквивалентна застраховка с издадена от общозастрахователно дружество полица

С ключов характер за извеждане на изводи може да се определи разпределението на отговорите на въпроса, дали и доколко осигуряването на опазването на имуществото на ЮЛ/ФЛ чрез специализирана фирма за сигурност и охрана е по-ефективно от сключването на еквивалентна застраховка с издадена от общозастрахователно дружество полица (вж. фиг. 15). Разпределението на отговорите ясно показва, че реактивността, бързата реакция и възможността на ликвидиране в зародиш на кражбата, респ. злоумишлената увреда на активи поставя фирмите за частна охранителна дейност пред общозастрахователните дружества в сегмента застраховка „Кражба на имущество“.

Естествено експертните оценки (Шишманов, Илиев, & Йотов, 2002) и секторни анализи могат да покажат различия и специфики, обрващи или подкрепящи лансираната хипотеза за конкурентност и взаимно допълване на двете икономически дейности. Застрахователната математика (Габровски, 2011) и работата на терен на дружествата за сигурност и охрана могат ясно да покажат от пазарна гл. т. мотивите на клиентите за едновременно застраховане на имуществото и договориране на услуги по охрана и сигурност на имуществото на ФЛ и обектите на ЮЛ. Всичко това изисква проучване на мотивите на клиентите за търсене както на услугите за сигурност и охрана с възможност за крос-анализ спрямо тяхната нагласа за сключване на близки или идентични застраховки на имущество с покритие на съответни рискове (Проданов, 2020).

Заклучение

В резултат от проведеното проучване и изложение могат да бъдат изведените следните основни изводи:

Първо. Валидността на концепцията „стойност за пари“ като важен критерий за ценообразуване и контрактиране на услуги по охрана и сигурност е оценена чрез статистически инструментариум по отношение на отговорите за три критерията по Ликертовата скала. С най-високо одобрение по Ликертовата скала е критерия „Цена – качество“ с оценка 4,256. Коефициентът на вариация потвърждава направените изводи от стандартното отклонение и класира критериите по идентичен начин, като „цена – качество“ варира в диапазона от едва 1.91%

Второ. Анкетният въпросник успешно съпоставя услугите на общозастрахователните дружества и услугите на дружествата за сигурност и охрана. Преобладаващото мнение е за подкрепа на услугите на специализираните дружества спрямо издаването на застрахователни полици. Това се потвърждава и чрез контролен въпрос на финала на анкетата,

където респондентите застават на позицията (за 61% от тях), че осигуряването на опазването на имуществото на юридическите и физическите лица чрез специализирана фирма за сигурност и охрана е по-ефективно от сключването на еквивалентна застраховка, с издадена от общозастрахователно дружество полица.

Трето. Сред факторите, влияещи върху нагласите сред клиентите за повишаване цената на услугите по охрана и сигурност, с най-голям консенсус се определя повишаването на МРЗ (със съгласие сред над 75% от респондентите), следван от инфлацията с подкрепа сред 74,8% от респондентите, повишаването на цените на бензина и дизела с подкрепа сред 71,5% от анкетираните. На предпоследното място като важен фактор се определят цените за Интернет свързаност, независимо от съвременното насищане със СОТ и повишен трафик на видеосъдържание от охраняваните обекти към мониторинг центрове на фирмите за сигурност и охрана. Повишаването на цените на електроенергията (Pargov, 2022) намират най-малка подкрепа с одобрение от 47% от респондентите.

Цялостният извод от анкетното проучване и изложението в статията е, че частната сигурност и охрана е градивен елемент на националната сигурност и вътрешния обществен ред. Професионалната и финансово издържана уредба на взаимоотношенията между дружествата за частна охранителна дейност и техните клиенти е гаранция за бъдещо възходящо развитие на сектора в свят с нарастващи глобални заплахи.

Използвани източници

- Belev, B., Schneider, F., Djankov, S., Zahariev, A., & others. (2003). *The informal economy in the EU accession countries Size, Scope, Trends and Challenges to the Process of EU Enlargement*. Sofia: CSD. Извлечено от <https://www.researchgate.net/publication/336641198>
- Cascio, W. (1989). *Managing human resources productivity, quality of work life, profits*. New York: McGraw-Hill.
- Ivanovic-Djukic, M., Zahariev, A., & Lepojevic, V. (2021e). Corporate social responsibility in Covid-19 environment: evidence from Serbia and Bulgaria. *Proceedings of the International Scientific Conference: Emerging trends in global and national economy*, (стр. 239-250). Faculty of Economics, University of Nish.
- Pargov, K. (2022). Bulgaria's energy balance – a strategic analysis. *Economic Archive, LXXV(3)*, 18-33. Retrieved from <https://nsarhiv.uni-svishtov.bg/title.asp?lang=en&title=2767>
- Petev, B. (2020). Tax Fraud as Security Threat. *Economic Archive(4)*, 70-84.
- Prodanov, S. (2012). *Capital Budgeting*. V. Tarnovo: ABAGAR.
- Prodanov, S., & Pavlov, T. (2016). Comparative Analysis of the Leading Consumption-Based Asset Pricing Models. *Economic Archive, LXIX(1)*, стр.

- 20-46. Извлечено от [https://www2.uni-svishtov.bg/nsarhiv/ title.asp?title=531](https://www2.uni-svishtov.bg/nsarhiv/title.asp?title=531)
- Terziev, V., Zahariev, A., Pavlov, T., Petkov, K., & Kostov, D. (2021b). The effect of exogenous variables on P/E determinants in the context of expected post COVID-19 crisis recovery. The case of Balkan capital markets. *66th International Scientific Conference on Economic and Social Development, Rabat, 26-27 March, 2021, Economic and Social Development (Book of Proceedings)*. 66, pp. 184-203. Cakovec, Croatia, 2021: ISSN: 1849-7535. doi:SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3814860>
- Zahariev, A. (January 2017 г.). Capital Structure Optimization: Theoretical Problems and Empirical Solutions. *Zahariev, A. Capital Structure Optimization: Theoretical Problems and Empirical Solutions*. 2017, January, SSRN Electronic Journal, DOI: 10.2139/ssrn.2966307. (S. E. Journal, Ред.) doi:DOI: 10.2139/ssrn.2966307
- Zahariev, A., Angelov, P., & Zarkova, S. (2022). Estimation of Bank Profitability Using Vector Error Correction Model and Support Vector Regression. *Economic Alternatives*, 157-170. doi:<https://doi.org/10.37075/EA.2022.2.01>
- Василев, В. (2008). *Въведение в презастраховането*. В. Търново: Фабер.
- Василев, В. (2010). *Рисково-базиран надзор върху работата на неживотозастрахователните дружества в Република България*. В. Търново: Фабер.
- Габровски, Р. (2011). *Въведение в застрахователната математика*. София: ВУЗФ.
- Драганов, Х., & Близнаков, Й. (2000). *Застраховане*. София: Тракия-М.
- Захариев, А., Вџтев, Ж., Пџтев, П., Ангелов, А., Милинов, В., Маринов, М., & Ганчев, А. (2015). *Управление на капиталите (Теория и практика)*. В. Търново: Фабер. Извлечено от <https://www.researchgate.net/publication/336209898>
- Илиев, Б., & Йотов, Й. (2002). *Застрахователен мениджмџнт*. Свищов.
- Илиев, Б., Гушеров, Д., & Василев, В. (2001). *Управление на риска в застрахователното дружество*. Свищов.
- Личев, А. (2013). *Банково осигуряване на валутните сделки (Том 42)*. Свищов: АИ Ценов, Библиотека Образование и наука.
- Проданов, С. (2020). *Икономиката и застрахователният пазар в България*. В. Търново: ФАБЕР.
- Шишманов, К., Илиев, Б., & Йотов, Й. (2002). *Експертни оценки в застрахователното дружество*. Свищов.

Русалин Русалинов е задочен докторант в катедра „Финанси и кредит“ на СА „Д. А. Ценов“. Той е вицепрезидент на Българската национална федерация по карате и президент на Карате клуб „Петромакс“ – Плевен. **Научни интереси:** финансов мениджмџнт, парични потоци, дружества за частна охранителна дейност.

ORCID ID: 0009-0009-6933-5603

ISSN 0323-9004

Народно стопански архив

Свищов, година LXXVI книга 1 - 2023

Фондовата система за пенсионно осигуряване в Армения: проблеми, перспективи за развитие и роля за ръста на икономиката

Настъпващите промени в счетоводната професия и счетоводната практика под въздействието на технологиите

Данъчно облагане на информационните и комуникационните технологии и данъчните приходи в слабо развита икономика

Държавната намеса в дейности в областта на икономиката в условия на пандемия: прилики и разлики на равнище ЕС

Клиентоцентричен подход за финансово-икономическо изследване на дружествата за частна охранителна дейност

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

СВИЩОВ

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
Проф. д-р Йордан Василев – зам. главен редактор
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Анатолий Асенов
Доц. д-р Тодор Кръстевич

МЕЖДУНАРОДЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р ик.н. Михаил А. Ескиндаров – Финансов университет при Правителството на Руската федерация, Москва (Русия).
Проф. д-р ик.н. Григоре Белостечник – Молдовска академия за икономически изследвания, Кишинев (Молдова).
Проф. д-р ик.н. Михаил Ив. Зверяков – Одески държавен икономически университет, Одеса (Украйна).
Проф. д-р ик.н. Андрей Крисоватий – Тернополски национален икономически университет, Тернопол (Украйна).
Проф. д-р ик.н. Йон Кукуй – Университет Валахия, Търговище (Румъния)
Проф. д-р Кен О'Нийл – Университет Ълстер (Ирландия)
Проф. д-р Ричард Торп – Университет Лийдс (Великобритания)
Проф. д-р ик.н. Олена Непочатенко – Умански национален аграрен университет, Уман (Украйна)
Проф. д-р ик.н. Дмитрий Лукьяненко – Киевски национален икономически университет „Вадим Гетман”, Киев (Украйна)
Доц. д-р Мария Стефан – Университет „Валахия”, Търговище (Румъния)
Доц. д-р Анисоара Дунка – Университет "Валахия", Търговище (Румъния)
Доц. д-р Владимир Климуk – Брановички държавен университет, Бранович (Беларус)

Екип за техническо обслужване:

Технически секретар: д-р Росица Проданова
Стилов редактор: Анка Танева
Превод английски: ст. преп. Венцислав Диков и ст. преп. д-р Маргарита Михайлова

Адрес на редакцията:

5250 Свищов, ул. „Ем. Чакъров” 2
Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
☎ (+359) 889 882 298
Д-р Росица Проданова – технически секретар
☎ (+359) 631 66 309, e-mail: nsarhiv@uni-svishtov.bg
Благовеста Борисова – компютърен дизайн
☎ (+359) 882 552 516, e-mail: b.borisova@uni-svishtov.bg

Отпечатването на списанието за 2023 г. се осъществява с безвъзмездната финансова помощ на Фонд „Научни изследвания” – Договор ДНП № КП-06-НП4-36 по конкурс „Българска научна периодика – 2023 г.”

© Академично издателство „Ценов” – Свищов
© Стопанска академия „Димитър А. Ценов” – Свищов

НАРОДНОСТОПАНСКИ АРХИВ

ГОДИНА LXXVI, КНИГА 1 – 2023

СЪДЪРЖАНИЕ

Мариам Восканян

Фондовата система за пенсионно осигуряване в Армения: проблеми, перспективи за развитие и роля за ръста на икономиката /3

Мария Павлова, Райна Петрова

Настъпващите промени в счетоводната професия и счетоводната практика под въздействието на технологиите /27

Корделия Омодеро

Данъчно облагане на информационните и комуникационните технологии и данъчните приходи в слабо развита икономика /46

Константин Колев, Мая Цоклинова

Държавната намеса в дейности в областта на икономиката в условия на пандемия: прилики и разлики на равнище ЕС /62

Русалин Русалинов

Клиентоцентричен подход за финансово-икономическо изследване на дружествата за частна охранителна дейност /85